

portretten gelijk dat van Nicolaes Ruts van 1631. Van zijn zelfportretten was toen het Berlijnsche, van 1639, het meest bekende. In het algemeen was in die dagen Rembrandt's joviale werk van tusschen 1630 en 1645 het meest in trek.

De latere scheppingen van Rembrandt zijn niet in eere gekomen dan nadat de wereld met het Rafaël-axioma definitief had gebroken en rekening was gaan houden met die innerlijke schoonheid, die aanwezig kan zijn binnen omtrekken, die niet beantwoorden aan de sinds 1700 in Europa geëischte „belles formes”.

Het opgeven van de oude theorieën is vooral te danken aan den invloed van het Fransch impressionisme na 1850. Maar het heeft daarna nog wel een veertig jaar geduurd voordat men in breeden kring is gaan letten op het geestelijk gehalte van Rembrandt's kunst. Eerst toen dorst men de Staalmeesters, die reeds in 1886 Busken Huet, met Java, onzen besten aanbevelingsbrief had genoemd, zien in hun ware proportie ten opzichte van de wereldkunst. Eerst toen werd de laatste staat der 3 kruisen-ets méér bekend buiten den kring der prentverzamelaars.

Zowel de uiting van Israëls als de ervaring van Bode zijn voorbeelden van het bekend verschijnsel, dat iedere tijd en ieder individu zich in den regel slechts bezig houden met datgene uit de wereld der kunst, dat hen onmiddellijk als schoonheid aandoet, terwijl zij al het overige verwerpen. Louis Gillet heeft dit verschijnsel eens in de *Revue des deux Mondes* aldus omschreven: „Chaque âge découvre un sens inédit aux chefs-d'oeuvre. Il les refait à sa ressemblance. Il les anime du reflet de ses propres pensées. Leur immortalité est une suite de quiproquos.”

Rembrandt is onbeschrijfelijk veelzijdig in zijn kunstuitingen, en derhalve ligt het voor de hand, dat juist uit zijn kunst ieder geslacht achtereenvolgens een andere keuze heeft gedaan.

Men ziet nog heden uit Rembrandt's oeuvre den één het charmante en opgewekte kiezen, den ander het forsche en ongenaakbare. Zij die het mysterieuse en het geestelijk verdiepte zoeken, vinden bij Rembrandt evenzeer bevrediging als de zuiver schilderkunstig geïnteresseerden. Den vereerders eener verzorgde en liefkoozende techniek geeft Rembrandt even goed iets van hun gading als dengenen, die aan een breede, magistrale allure de voorkeur geven. Eindelijk schenkt ons de meester zowel in compositie als in kleur en licht een dermate verrassende afwisseling, dat ook op deze punten liefhebbers met den meest uiteenlopenden smaak er elk iets vinden, waarvan zij oprecht genieten.

Slechts het tamme en gelikte, het bange en aarzelende, het geesteloze en duffe ontbreekt bij Rembrandt ten eenen male. Maar: soms heeft zijn streven om steeds de natuur tot uitgangspunt te nemen en zich vooral niet aan theo-